

ורכב מאמינים

עלון שבועי מבית בני אמונים

מאוצרות אמונים

פניני אמן ותפלה בפרשה

מצות 'ספור נסים'

"וַיְסַפֵּר מֹשֶׁה לְחַתְנָו אֵת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה ה' לְפָרְעוֹ וּלְמִצְרַיִם" (י"ח ה')

פְּרִשֶׁת הַגֵּר"ז הלוי מְבַרֵּסֵק:

מִן הַפְּסוּקָה (תהלים ק"ב): "וַיִּזְבַּחוּ זִבְחֵי תוֹדָה וַיְסַפְּרוּ מַעֲשָׂיו בְּרִנָּה", יֵשׁ לְלַמֵּד שֶׁמִּלְבַד הַחַיִּיב לְהוֹדוֹת לְקַדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל הַנְּסִים שֶׁעוֹשֶׂה עִמּוֹ [וַיִּזְבַּחוּ זִבְחֵי תוֹדָה"], יֵשׁ חַיִּיב מִיחַד לְסַפֵּר בְּנִסּוֹ. דָּבָר זֶה אֵף מִפְּרִשֶׁת בְּפִסְקוֹ (שם ק"ה ב): "שִׁירֵי לֹא יִסְפְּרוּ לוֹ שִׁירֵי בְּכָל נִפְלְאוֹתָיו", כְּלוּמַר שֶׁמִּלְבַד הַחוּבָה לְשִׁיר וְלַהוֹדוֹת עַל נְסֵיו שֶׁבְּכָל יוֹם עִמּוֹ, מוּטָל עֲלֵינוּ חַיִּיב נוֹסֵף: "שִׁירֵיו בְּכָל נִפְלְאוֹתָיו" - לְשׁוּחֵם וְלִסְפֵּר בְּנִפְלְאוֹת שֶׁעָשָׂה עִמּוֹ הַבוֹרָא.

מַעֲתָה נוֹכַח לוֹמַר, כִּי עַד שָׁבָא יִתְרוֹ לֹא יָכוֹל הָיָה מֹשֶׁה לְקַטֵּם דַּין זֶה, כִּינֵן שֶׁכָּל עַם יִשְׂרָאֵל יָדְעוּ וַיֵּאוּ בְּעִינֵיהֶם אֵת כָּל הַנְּסִים וְלֹא הָיָה טַעַם לְסַפֵּר לָהֶם "אֵת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה ה' לְפָרְעוֹ וּלְמִצְרַיִם". אָף כָּאֲשֶׁר בָּא יִתְרוֹ שְׂלֵא נִכַח בְּשִׁעֵת הַנְּסִים וּמִמִּילָא לֹא הִכִּיר בָּהֶם, מִיַּד מַהֵר מֹשֶׁה לְקַטֵּם עִמּוֹ אֵת מִצְוַת סִפּוּר הַנְּסִים.

חֲדוּשֵׁי רַבְנֵי הַגֵּר"ז (סַטְנִיטְסִיל) עַל הַתּוֹרָה אוֹת נ

בני ישראל ענו 'אמן' אחר ברכת יתרו

"וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ בְּרוּךְ ה' אֲשֶׁר הֲצִיל אֶתְכֶם מִיַּד מִצְרַיִם וּמִיַּד פְּרַעֲה" (י"ח ה')

"בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הוּא לְמֹשֶׁה וְשֵׁשִׁים רְבּוּא שְׂלֵא אָמְרוּ 'בְּרוּךְ' עַד שָׁבָא יִתְרוֹ וְאָמַר 'בְּרוּךְ ה'' (סַטְנִיטְסִיל ד' א).

מִדְּבַרֵי הַגְּמָרָא מְשֻׁמַע שֶׁלְאַחַר שֶׁאָמַר יִתְרוֹ 'בְּרוּךְ' גַּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמְרוּ 'בְּרוּךְ'. אִמְתֵּי הָיָה הַדְּבָר? בָּאֵר רַבֵּי אַבְרָהָם חַיִּים שׁוּר: יֵשׁ לְהַנִּיחַ כִּי בְשִׁעֵה שְׁבָרָו יִתְרוֹ אֵת ה' עַל שֶׁהֲצִיל אֵת יִשְׂרָאֵל, עֲנֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל 'אָמֵן' וְהִתְכַּוְּנוּ לְצַאת בְּכַף יָדֵי חוֹבַת הַבְּרָכָה. וְכַפֵּי שֹׁנֶפֶסֶק (טוֹשֶׁעֵי אִוִּיחַ רִיט ד) שִׁיְכּוֹל אָדָם לְבָרֵךְ עַל גַּם שֶׁנֶּעֱשָׂה לְחַבְרוֹ וְלַהוֹצִיאֵו דֵּי חוֹבָתוֹ, וּבִתְנָאֵי שִׁיעֵנָה חֲבֵרוֹ, זֶה שֶׁנֶּעֱשָׂה לוֹ נֶס, 'אָמֵן' אַחַר בְּרַכְתּוֹ. לְפִיכָךְ מִשְׁבָּרָו יִתְרוֹ נִחְשָׁב לָהֶם כְּאִלוֹ בְּרַכּוֹ בְּעַצְמָם.

'מִנְרַת תַּיִם סַטְנִיטְסִיל ד' א

ברכת הגר גדולה מברכת ישראל

"וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ בְּרוּךְ ה' אֲשֶׁר הֲצִיל אֶתְכֶם מִיַּד מִצְרַיִם וּמִיַּד פְּרַעֲה" (י"ח ה')

בְּמִסְכַּת חֲלִין (ב' א) הַפְּלִיגוּ חֲכָמִים בְּשִׁבְחָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְאָמְרוּ כִּי גְדוּלָה חֲבִיבָתָם יוֹתֵר מִפְּלֶאֶי הַשָּׁרָת. אֲזַת מִשׁוּם שִׁישְׁרָאֵל מִזְכִּירִים אֵת שֵׁם ה' אַחַר שְׁמֵי תַבּוֹת בְּאִמְרֵית: "שִׁמְעֵי יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד", לְעַמַּת מְלֶאכֵי הַשָּׁרָת הַמְּזַכְרִים אֵת שֵׁם ה' רַק לְאַחַר שְׁלוֹשׁ תַּבּוֹת, כְּפִתּוּב (שִׁעֵנָה ו' א): "וְיִקְרָא זֶה אֵל זֶה וְאָמַר: קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ ה'".

הַגְּאוּן מוֹיִלְאָנָא לְמַד מִפְּסוּקוֹ זֶה כִּי מְדַרְגָּתוֹ שֶׁל הַגֵּר גְּבוּהָה אֵף יוֹתֵר מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁהֲלֹא יִתְרוֹ שִׁיְהִי גַר הַזְכִּיר בְּבְרַכְתּוֹ אֵת שֵׁם ה' אַחֲרֵי תַבָּה אַחַת, כְּפִתּוּב: "וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ: בְּרוּךְ ה'".

'מַעֲשֵׂה רַב הַחֲדָשׁל הַהֲגוּת הַגֵּר"א אוֹת כט

אמן בעולם הבא

"אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים" (כ"ב ה')

פְּסוּקָה זֶה הוּא הַמְּקוֹר לְמִצְוַת הָאֱמוּנָה הַמְּחַיֶּבֶת אֵת הָאָדָם לְהֵאֱמִין שִׁישׁ לְעוֹלָם בּוֹרָא וּמְנַהִיג (רַמְבַּ"ם סִפְר הַמִּצְוֹת מ"ע א; סִפְר הַהוֹרֵג כ"ה). בְּעוֹד רַב הַמְּצִוֹת תְּלוּיֹת בְּזִמְנָן, בְּמִקּוּם אוֹ בְּגוּרָמִים שׁוֹנִים, מִצְוָה זֹאת הִיא תְּמִידִית, וְיָכַל עַת שֶׁמְהַרְהֵר הָאָדָם בְּמִצְוֹת ה', הֵרִי הוּא מְקִיְמָה. הַאִוֵּר 'זְרוּעִ' (א קט) כּוֹתֵב שֶׁלְפִיכָךְ לֹא תִקְנֵו חֲכָמִים לְבָרֵךְ לְפָנָי פְּדָרָךְ שֶׁמְבָרְכִים עַל יְתֵר הַמִּצְוֹת, לְפִי שְׂלֵא תִקְנֵו לְהַקְדִּים בְּרַכָּה לְמִצְוָה הַבָּאָה לְפָרְקִים.

אֵף שֶׁכָּאֲמֹר לֹא נִתְקַנָּה בְּרַכָּה לְמִצְוָה זֹאת, כִּל עַקֵּר מִצְוַת עֲנִיַת אָמֵן אַחַר הַבְּרָכּוֹת וְהַתְּפִלוֹת נִתְקַנָּה מְחַמְתָּה. כְּדַבְּרֵי רַבְנֵי בַחֲיִי (שְׁמוֹת ד' א): "וּמִכְּפִי שֶׁהֵאֱמוּנָה יִסּוֹד כֹּל הַתּוֹרָה כְּלָה, תִּקְנֵו לֵנוּ רְבוּתֵינוּ זְכוּנֵים לְבְרַכָּה בַתְּפִלָּה וּבְבְרָכּוֹת לְעֵנֹת אָמֵן, שֶׁהוּא גִּנּוּר מִלְשׁוֹן אֱמוּנָה וּמִלְשׁוֹן הוֹדָאָה, שֶׁמְקַבֵּל עֲלֵיו דְּבַרֵי הַמְּבָרָךְ וּמוֹדָה בָּהֶם". יוֹתֵר מֵזֶה, עֲנִיַת אָמֵן אֵף מְחַזְקֵת וּמְשִׁירֶשֶׁה אֵת הָאֱמוּנָה בְּלֵב הָאָדָם וְכִלְשׁוֹן הַמְּגִלָּה עֲמֻקּוֹת (פֶּרֶ הַאֲזִינֵי): "עַקֵּר הָאֱמוּנָה תְּלוּיָהּ בְּעֵנֵי אָמֵן".

עַל פִּי הָאֲמֹר בָּאֵר רַבֵּי אַבְרָהָם אַהֲרֹן יוֹדְלֵבִיץ רַב 'קְהֵל עַדַת יִשְׂרָאֵל' בְּמַהֲרֵן אֵת מֵאֲמַר חֲכָמִים (תַּנְחוּמָא צו' ט): "כִּל הַעוֹנָה אָמֵן בְּעוֹלָם הָאָז זֹחֵק לְעֵנֹת אָמֵן לְעוֹלָם הַבָּא", בְּהַקְדִּימוֹ לְכֹךְ מִשְׁל כּוֹלָעֵי:

מַעֲשֵׂה בְּאָדָם בּוֹר וְעַם הָאָרֶץ שֶׁהִיא נּוֹכַח בְּדְרִישָׁה שְׁנֵאֲמָרָה מִפִּי אֶחָד מִחֲכָמֵי הַדּוֹר. בְּסִיּוּם הַדְּרִישָׁה טַרַח הָאִישׁ וְהוֹדָה לְחֻכְמָה מְקַרֵּב לֵב. כָּאֲשֶׁר שְׂאֵלוֹ אֶחָד מִהַעוֹמְדִים שָׁם: "מִפְּנֵי מַה הוֹדִית כֹּל כֹּךְ לְחֻכְמָה, הֲלֹא בְּהִכְרִי אוֹתָךְ - בּוֹדָאֵי לֹא הִבְנֵת מֵאוּמָה מְדַבְּרֵי?" הַשִּׁבִּי הֵלָה בְּתַמִּימוּת: "הוֹ דְרִשְׁוּ זֶה יְדוּעַ וּמְפָרְסֵם כְּחֻכְמָה גְּדוֹל וְנִעְלָה. וְכִי עֲלֵי לְהִבִּין אֵת דְּבָרֵינוּ כְּדֵי לְהִיּוֹת בְּטוֹחַ שְׂדִישְׁתּוֹ הֵיחָד בְּנוּיָה לְתַלְפִּיּוֹת וְלַהוֹדוֹת לוֹ עַל כֹּךְ?"

כָּאֲשֶׁר שִׁמַע הַחֲכָם אֵת הַסְּבָרוֹ שֶׁל הָאִישׁ הַתְּפַעֵל עַד מֵאֵד מְתַמִּימוּתוֹ. הוּא קָרָא לוֹ לְשִׁבֵת לְצַדוֹ וּבְפָנָיִם מְסַבִּירוֹת לְמַדּוֹ אֵת כָּל מַהֲלָךְ הַסּוּגִיאַ מְתַחַלְתָּה לְסוּפָה, עַד אֲשֶׁר הִבִּין אֵת הַדְּבָרִים עַל בְּרִיָם. אֵף עַתָּה הוֹדָה הָאִישׁ לְחֻכְמָה וּבְרַכּוֹת מְשִׁירוֹת, אוּלַם הַפַּעַם עָשָׂה זֹאת מִתּוֹךְ הַבְּנָה אֱמַתִּית בְּעֵרֵךְ הַדְּבָרִים.

לְפִיכָךְ קָצְבוּ חֲכָמִים אֵת שִׁכְר הַעוֹנָה אָמֵן בְּעוֹלָם הָאָז שִׁיְכָה לְעֵנֹת אָמֵן אֵף לְעוֹלָם הַבָּא; הַעוֹנָה אָמֵן בְּעוֹלָם הָאָז מִכְּלֵי לְהִבִּין אֵת עַמְקָה נִסְתָּרוֹת דְּרָכֵינוּ; יִתְבָּרַךְ אֱלֹאֵי רַק מִתּוֹךְ אֱמוּנָה תְּמִידִית כִּי 'צִדִּיק ה' בְּכָל דְרָכָיו', יִזְכֶּה בְּעוֹלָם הַבָּא לְשִׁבֵת בְּמַחְצַת הַצְּדִיקִים וּלְלַמֵּד אֵת דְּרָכֵי ה' וְסִתְרֵי הַנְּהוּגוֹתָיו. וְלֵאמֹר שִׁיְכָה לְהַגִּיעַ בְּכַף הַלְבָנָה אֱמַתִּית בְּדְרָכֵי ה', אֲזִי יִשׁוּב וְיַעֲנֵה 'אָמֵן וְאָמֵן' - וְהַפַּעַם מִתּוֹךְ דִּישָׁה וְהַפְרָה אֱמַתִּית.

'דְרִשׁ אָבִי עַקֵּב דְרִישׁ וְלֹא אוֹת ו

התפלה כתנאי למצות בקור חולים

"והודעת להם את הדרך ילכו בה" (ח"ג ה')

מִהַפְּסוּקָה: "וְהוֹדַעְתָּ לָהֶם אֵת הַדֶּרֶךְ יִלְכוּ בָהּ", הַבִּיאָנוּ חֲכָמִים אֶסְמִכְתָּא לְחוֹבַת קִיּוּם מִצְוַת בְּקוֹר חוֹלִים, שֶׁקִּיְמָה מְתַאֲפֶשֶׁר בְּהִלְכָה לְבֵית הַחוּלָה (ב"ב ל' ב; פְּרִישָׁה י"ד שֵׁלֵה א).

אַחַד הַטְּעָמִים שֶׁנִּתְּנֵנוּ לְמִצְוַת בְּקוֹר חוֹלִים, הִיא כְּדֵי שִׁתְּפַלֵּל הַמְּבַקֵּר לְרַפּוּאת הַחוּלָה. לְפִיכָךְ מִי שֶׁבָּקַר אֵת הַחוּלָה וְלֹא הִתְּפַלֵּל לְרַפּוּאתוֹ לֹא קִיַּם מִצְוָה זֹאת (נִדְרִים מ' א; רַמְבַּ"ם י"ד שֵׁלֵה ד). הַנְּהַגָה לְמַעֲשֵׂה לְמַד מִכָּף רַבֵּי אֱלִיעֶזֶר פֶּאֶפּוֹ (בֵּית תְּפִלָּה תְּפִלָּה עַל הַחוּלָה): "מַה טוֹב שֶׁכְּשֶׁנֶּפְקֵד מִן הַחוּלָה, שִׁיאֲמַר לוֹ: 'הַמְקוּם יִרְפָּאָךְ רַפּוּאָה שְׂלָמָה בְּתוֹךְ שְׂאֵר חוּלֵי יִשְׂרָאֵל, דְּהוּי כְּעִין תְּפִלָּה קְצָרָה".

יֵשׁ לְהַבִּין: לְשֵׁם מַה הֲצִרִינוּ לְבָקַר אֵת הַחוּלָה כְּדֵי הַתְּפַלֵּל לְרַפּוּאתוֹ, וְכִי אֵי אֲפֶשֶׁר לְהַתְּפַלֵּל עֲלֵיו מְבָלִי בְּקָרוֹ?

א. בָּאֵר הַחֲתָם סוֹפֵר: כָּאֲשֶׁר מְזַכֵּרִים אֵת שֵׁם הַחוּלָה בַתְּפִלָּה לְרַפּוּאתוֹ, עֲלוּלִים לְעוֹרֵר עֲלֵיו דְּיָנִים (רֵאָה יוֹר נח ט"א). וְכִינֵן שֶׁכָּאֲשֶׁר מְתַפַּלְלִים עַל הַחוּלָה בְּפָנָיו אֵין צָרָךְ לְהַזְכִּיר אֵת שְׁמוֹ (בְּרַכּוֹת לד' א, ע"פ מַגִּיאַ קִיט א), לְפִיכָךְ הַצְּטַעֲנוּנוּ לְבָקַרוֹ כְּדֵי שֶׁנֶּעֱמַד לְצַדּוֹ וְנוֹכַח לְהַתְּפַלֵּל עֲלֵיו מְבָלִי לְהַזְכִּיר אֵת שְׁמוֹ.

ב. רַבֵּי מֹשֶׁה פִּינְשֵׁטִיין בָּאֵר: כָּאֲשֶׁר אָנוּ מְבַקְרִים אֵת הַחוּלָה וְרוֹאִים בְּסִבְלוֹ וּבְמַצְבוֹ הַקְּשָׁה, אָנוּ מְתוֹעֲרוּרִים לְהַתְּפַלֵּל עֲלֵיו בְּכַנְיָהּ יוֹתֵר.

ג. בְּאִפְנוֹ נוֹסֵף בָּאֵר זֹאת רַבֵּי מֹשֶׁה פִּינְשֵׁטִיין עַל פִּי דְבַרֵי הַגְּמָרָא (שָׁבָת י"ב א) שֶׁהַשְּׂכִינָה נִמְצְאֵת לְמִרְאֲשׁוֹת הַחוּלָה. לְפִיכָךְ תִּקְנֵו לְבָקַרוֹ וְלַהַתְּפַלֵּל בְּסִמּוּךְ אֵלָיו, שֶׁבְּמִקּוּם שֶׁהַשְּׂכִינָה שׁוֹרָה - הַתְּפִלָּה מְתַקְּבֵלָת.

'חֲתָם סוֹפֵר' נִדְרִים מ' א; שְׁרִי"ת 'אֲגוּרוֹת מֹשֶׁה' יו"ד ח"א ס"י רכג

אשר בחר בנו מכל העמים

"והייתם לי סגלה מכל העמים" (ט"ו ה')

בְּכָל בְּקָרָנוּ אָנוּ מְשַׁבְּחִים וּמוֹדִים: "אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוֹ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֵת תּוֹרָתוֹ". וְיֵשׁ לְהִבִּין כִּיצַד מְתִשְׁבֵּב נֶסֶךְ זֶה עִם דְּבַרֵי הַגְּמָרָא (ע"ז ב' א) שֶׁבְּתַחֲלָה הַצִּיעַ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֵת הַתּוֹרָה לְכָל אָמָה וְלְשׁוֹנוֹ וְלֹא קְבִלָהּ, עַד שֶׁבָּא אֶצֶל יִשְׂרָאֵל וְקִבְּלוּהָ. מְשֻׁמַע לְכַאוּנָה שְׂלֵא נִבְחָרְנוּ מִלְּכַתְּחִלָּה לְקַבֵּל אֵת הַתּוֹרָה, אֵלָא תַחֲלָה הַצִּיעַ אוֹתָהּ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְאֲמוֹת, וְרַק לְאַחַר שֶׁשִׁבֵת קְבִלָהּ פִּנְה אֲלֵינוּ?

פְּרִשׁ רַבֵּי לוי יִצְחָק מְבַרְדִּישֵׁיב, כִּי אֲדַרְבָּה, מֵהַאֲפֵן שָׁבוּ הַצִּיעַ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֵת הַתּוֹרָה לְכָל הָאֲמוֹת מוֹכַח שֶׁבָּחַר דְּוָקָא בְּנוֹ; לְאֲמוֹת הָעוֹלָם לֹא גָלָה עַל רוּמָמוֹת הַתּוֹרָה, וְאֲדַרְבָּה גָלָה לְכָל אָמָה דְּוָקָא אֵת הַמִּצְוָה הַמְּנַגֶּדֶת לְאֲפִיָּה (רֵאָה ילק"ש דְּבָרִים רַמְזוֹ תַחַמְטוֹ), אֲוֹלָם לֵנוּ גָלָה אֵת גְּדֵל רוּמָמוֹתָהּ כְּדֵי שֶׁמְבַלְבֵּל בְּאֵהְבָה. הֵרִי שְׂאָכֵן "בְּחַר בְּנוֹ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֵת תּוֹרָתוֹ", וְהַצְּעוֹתוֹ לְאֲמוֹת הָעוֹלָם הֵמָּה רַק לְמַרְאִית עֵין כְּדֵי שְׂלֵא יִתְקַנְאוּ בְּנוֹ עַל זְכִינָתוֹ.

'קְדֻשַׁת לוי אָבוֹת ב' ו

”צריך אדם להזהר בתפלה ובברכות שיענה אחריהם אמן שהיא מלה נגזרת מלשון אמונה. וכל מי שעמדו אבותיו על הר סיני וקבלו התורה הנקראת אמונה... חייב הוא לכונן לבו ומחשבתו בעניית אמן...” (כ"ד הקמח' ערך אמונה).

ברכות השחר בחרותא - הצהרת אמונה מידי בקר.

